

Píše Jan Klaus

(E*forum, 06. 03. 2025)

Druhá knižní publikace novinářky **Krystyny Wanatowiczové Nezval. Básník a jeho syn** (Praha: Kodudek, 2024) slaví komerční úspěch. Ačkoli vyšla ve velkém nákladu, byla již na sklonku minulého roku beznadějně vyprodána – čtenáře neodradilo ani 745 stran textu, ani ještě o něco vyšší doporučená prodejní cena. Svou roli vedle reklamy jistě sehrálo i renomé, které si autorka vydobyla svou prvotinou *Miloš Havel. Český filmový magnát* (Praha: Knihovna Václava Havla, 2013). Věřím však, že ještě důležitější je tu volba tématu a způsob zpracování – a obojí se povedlo. Osobnost Vítězslava Nezvala totiž stále přitahuje i laickou veřejnost svou rozporuplností, která se stala východiskem většiny autorčiných úvah a pátrání. Grafická stránka knihy, o níž se postaral autorčin manžel Pavel Hájek ze studia Marná sláva, je ve své jednoduchosti velice elegantní. Publikaci doplňují čtyři rozsáhlé fotografické přílohy.

Knihy je určena širší čtenářské veřejnosti, a to i navzdory 1633 poznámkám umístěným v jejím závěru, desetistránkovému seznamu zdrojů či jmennému rejstříku. Že její ráz bude spíše populárně-naučný, napoví již první stránky knihy. Otevírá ji pasáž, v níž Nezvalova milenkyně Olga Jungová drží zkrvavenou hlavu umírajícího šestnáctiletého syna Roberta, který spáchal sebevraždu skokem z okna jejich vinohradského bytu. Lze tak mluvit o prolepsi v takřka beletrizovaném vyprávění, které se bude víceméně chronologicky věnovat životu Vítězslava Nezvala a po jeho smrti i jeho syna Roberta. Příznačná je také snaha přiblížit čtenáři co nejživěji atmosféru dnů, které představovaly zlomové momenty ať už pro „malou“ historii básníka a jeho syna, či „velkou“ historii národa za jejich života, uváděním údajů o počasí, titulků v novinách či názvů pořadů v hlavním vysílacím čase rozhlasu a televize.

Zřejmě i díky své publicistické praxi zajišťuje autorka snadné čtení textu jeho členěním na krátké, často úderně nazvané podkapitolky. Velmi přístupný je i její jazyk. Ten působí nepatřičně jen na několika málo místech, o to více pozornosti však na sebe tato vyjádření bohužel strhávají, např. glosování projevu Zápotockého slovy „vypořádal se s horkým bramborem II. sjezdu“ (s. 386) či hodnocení povahy ministra Kopeckého jako „krutě teflonové“ (s. 257); redakčnímu čtení odolalo i několik pravopisných chyb (např. ve 48. kapitole: „Tu [školu] navštěvovali děti“).

Autorka místy vysvětluje skutečnosti, které by snad každý čtenář knihy znát měl, např. že Stavovské divadlo je jednou ze scén Národního divadla (s. 268), a jistě by se dalo škrtat také v pasážích o politicko-historickém kontextu, zejména v těch o deziluzi Robertovy generace z počínající normalizace. Přesto určení pro širší veřejnost hodnotu

autorčiny práce nijak nesnižuje, pouze vyplývá z cíle, jímž se netají ani text na předním předešlé knihy: nahlédnout básníkovu osobnost co možná nezaujatě a ze všech dostupných úhlů. Autorčino zaměření na konstrukci co nejpřesnějšího, mnohvrstevnatého obrazu básníkovu nitra skutečně vysoce přesahuje její snahy o výklad Nezvalových děl, přestože z nich často cituje i rozsáhlé pasáže a místy se z nich snaží dovozovat proměny doby i básníkovu smýšlení. I když v těchto pokusech nejde o postup literárněhistorický, autorčinu širokou obeznámenost s Nezvalovým dílem je třeba ocenit. Týká se i takřka zapomenutých textů včetně básní z pozůstalosti a esejů, a autorka si je dobře vědoma též rozdílů mezi jednotlivými vydáními některých děl a jejich důvodů. Snaha o co nejpřesnější poznání Nezvalovy osobnosti se zdá vyplývat z autorčiny touhy kvalifikovaně odůvodnit nebývalé výkyvy v celku jeho básnického díla. Otázku, jak mohl autor geniálních veršů *Edisona* a nádherného přebásnění Prévostovy *Manon Lescaut* doslova chrlit prorežimní verše, si jistě položil takřka každý jeho čtenář. Vedle dojímání se staříčkým T. G. Masarykem Nezval psal tryzny za Gottwaldem a Stalinem a básně o Mao Ce-tungovi, jehož i překládal. Vedle nesmrtelných veršů najdeme romány a dramata vskutku nevalné kvality.

Že si šíří svých potenciálních tvůrčích obzorů uvědomoval i sám Nezval, a to již v roce 1925, autorka dokládá citací z jeho neodeslaného dopisu J. Mahenovi: „Proč bych jednou nemohl napsat divoké nelogické drama, podruhé úplný realism, potřetí romantický příběh, počtvrté povídku bez děje, popáté psychologickou věc, pošesté náznaky a aforismy atd.“ (s. 53). Za zcela zásadní pro charakteristiku Nezvalovy osobnosti pak považují následující pasáž z recenzované knihy: „Být zakladatelem a hlasatelem tak exkluzivního uměleckého stylu, jakým byl surrealismus, znamenalo především odříkání a chudobu. [...] Vzhledem k Nezvalově nezkrotné povaze a velkým finančním tužbám není pravděpodobné, že by se chtěl vydat podobnou cestou. Dalo by se také říci, že zatímco jeho kolegové surrealismus cítili jako niternou existenciální potřebu a stal se pro ně více než jen uměleckým stylem, pro Nezvala to byl další ‚ismus‘, kterým si rozšířil svůj tvůrčí rejstřík“ (s. 62). Na toto tvrzení autorka později navazuje již odvážnější myšlenkou: „Politika navíc v jeho životě nehrála hlavní roli. Soustředil se na to, co pro něj znamenalo nejvíc, a to byla jeho tvorba a on sám jako autor. Přestávala mu totiž vyhovovat surrealistická tvůrčí metoda a vadilo mu, že nemůže kouzlit s verši“ (s. 73). O básníkových režimu nejvíce poplatných textech tvrdí: „stranické verše vycházející v desetitisícových nákladech ze sebe Nezval ‚vyzvrátil‘. Nevytryskly z něj jako verše vzniklé z potřeby tvořit. Ale Kopecký byl shovívavý“ (s. 607).

Ve snaze přestavit básníkovu osobnost skutečně komplexně autorka přináší množství příkladů, kdy jako vlivný komunistický hodnostář orodoval za své kolegy spisovatele. Vedle známé pomoci J. Demlovi obviněnému z kolaborace s nacisty zmiňuje Nezvalovy opakované intervence ve prospěch J. Zahradníčka a jeho rodiny, obhajoby režiséra J. Frejky a jeho odkazu na stranických schůzích, zásah proti odsunu A. C. Nora do pohraničí a mnohé další. Výmluvné je jeho zastání Seifertovy *Písně o Viktorce* v telefonátu s redaktorem *Tvorby* J. Šternem: „To je poezie! Tomu vy v *Tvorbě* vůbec nerozumíte! Podle vašich měřítek by pak každá národní písnička s truchlivou notou

musila být vykládána jako útok proti státu!“ (s. 228). Mozaiku Nezvalovy osobnosti vhodně dotváří citáty mnoha významných osobností české kultury, jež dvojdomost básníkovy obrazu ještě zvýrazňují. Zatímco A. Radok prohlásil, že „poznání Nezvala jako člověka [...] je to nejobludnější, co [...] kdy prožil a pochopil“ (s. 357), a J. Zábřana o něm hovořil jako o „geniálním básníku“ i „bezcharakterní svini“ (s. 406), V. Černý o Nezvalovi tvrdil, že „byl zároveň člověk bytostně neschopný úkladu a podrazu“ (s. 407). Autorka však dávno zesnulému básníkovi dopřála slovo, jak nejlépe mohla tím, že ocitovala jeho posmrtně vydanou báseň *Podobizna* jakožto doklad toho, jak Nezval vnímal sám sebe na konci čtyřicátých let (s. 212).

Důležitou kapitolu v Nezvalově životě představovaly ženy. Ačkoli žil již od dvacátých let se svou pozdější manželkou Františkou „Fáfinkou“ Řepovou, vystřídal množství milenek. Františku sice přesvědčil k několika potratům (s. 328), ale když mu tanečnice a herečka Olga Jungová porodila již zmíněného syna Roberta, byl z něj nadšený, a dokonce ho i před širokou veřejností oslavil ve 12 sonetech Robertu Nezvalovi, oddíle sbírky *Chrpy a města* (s. 334). Právě v otázce Nezvalových dětí se autorka bohužel dopouští největší nedůslednosti. Zatímco na s. 393 píše, že básník mohl být s velkou pravděpodobností otcem holčičky, která se narodila bohemistce Nině Nikolajevové, a nabízí pro to jen nepřímé důkazy, u moskevské fotografie na s. 439 stojí jednoznačný popisek: „Nezval s matkami svých dětí Ninou a Olgou.“ Dceři Nikolajevové více prostoru v knize věnováno není, což vzhledem k prostoru věnovanému synu Robertovi působí podivně.

Primárně Robertovi, který je dokonce zachycen jako nemluvně na otcově klíně i na knižní obálce, je totiž věnována celá zhruba poslední čtvrtina knihy. Autorka se snaží prokázat platnost teze o těžkém údělu dětí slavných otců a prezentovat Roberta jako horlivého odpůrce komunismu a obdivovatele svého otce, jemuž se snažil vyrovnat a kterého odmítal považovat za čítankového prorežimního autora, jak mu bylo podsouváno. Osudy Roberta a jeho matky také ukazují důsledky Nezvalovy bezohlednosti v osobním životě a rámují boje nejen ohledně autorských práv a básníkovy majetku, ale např. i *Valerie a týdne divů*. Domnívám se však, že nebylo nutné Robertovi věnovat tolik stran. Tato část knihy je nejzajímavější ukázkami z Robertovy literární tvorby, s nimiž by se čtenář jinak nejspíše nesetkal. O jejich vydání se sice zasloužil B. Hrabal, ale nakladatelství Pražská imaginace je roku 1990 vydalo v nákladu pouhých sto kusů.

Přes rozvleklost části knihy věnované Robertovi a některých politicko-historických exkurzů lze počín Krystyny Wanatowiczové hodnotit velmi kladně. Kniha *Nezval. Básník a jeho syn* představuje významný přínos pro popularizaci české literární historie, přestože se zaměřuje mnohem spíše na básníka než na jeho dílo. Svému cíli vytvořit portrét tak složité, konfliktní a rozporuplné osobnosti, jakou Nezval byl, autorka dokázala dostat. Pátrala v archivech, pozůstalosti, korespondenci, v Nezvalových textech i početné sekundární literatuře, a dokonce podnikla velké množství rozhovorů s žijícími známými V. Nezvala a jeho rodiny. Nesmlčela fakta svědčící v básníkův prospěch, ani ta proti němu. Obsáhlé a tendenčně nezaměřené

knihy o Nezvalovi bylo již dlouho potřeba a Wanatowiczová se úkolu zhostila s nevídanou poctivostí. Na další badatele nyní čeká úkol vytvořit podobnou, resp. interpretačně důsažnou knihu o Nezvalově díle.

Krystyna Wanatowiczová: *Nezval. Básník a jeho syn*. Praha: Kodudek, 2024, 745 s.

www.ipsl.cz